

18 ชุมชนและการเคลื่อนย้าย: บ้าน วัด ยานยนต์

ดำเนินรายการและร่วมอภิปรายโดย อรัญญา ศิริผล

18-1 วัดสวนแก้ว: พุทธศาสนา ซุปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ และวิถีบริโภคของคนในเมืองใหญ่

บัณฑิต ศิริรักษ์โสภณ โครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ศาสตราจารย์ ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ
nak.bundit@gmail.com

“ขยะ” ไม่ได้เป็นเพียงผลผลิตของเมือง แต่ยังเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่ฉายให้เห็นพัฒนาการ/โครงสร้างของเมือง รวมถึงวิถีการผลิตและบริโภคสินค้าของผู้คนผ่านการแปรรูป ซ่อมแซม นำกลับมาใช้ใหม่ หรือ กำจัด ที่กำกับด้วยระบบตลาดและทุนนิยมอุตสาหกรรม “ขยะ” โดยทั่วไปถูกให้ความหมายว่าเป็นของไร้ค่า ไร้ประโยชน์ใช้สอย สกปรก ได้แปรเปลี่ยนให้อยู่ในรูปวัตถุทางวัฒนธรรมในหลายประเภท เช่น สินค้ารีไซเคิล สินค้ามือสอง ของเก่า ของหายาก ฯลฯ ซึ่งแสดงให้เห็นปฏิบัติการและการให้คุณค่ากับประเภทของ “สิ่งของ” ปัจจุบันมีองค์กรหลายแห่งที่เติบโตและสร้างรายได้จาก “ขยะ” ข้อมูลประกอบการอภิปรายในบทความมาจากการวิจัยภาคสนามที่วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี ซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายของตัวแสดงหลายกลุ่มโดยเฉพาะผู้บริจาคสิ่งของ ผู้ซื้อ และผู้ขาย ที่ดำเนินภายใต้หลักการพุทธศาสนาตามแนวทางของพระพยอม กัลยาโณ เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เข้าใจความสัมพันธ์ที่เป็นวิพากษ์วิธีระหว่างคนกับของซึ่งเป็นกระบวนการสร้างซึ่งกันและกันผ่านกระบวนการสร้าง ใช้ แลกเปลี่ยน และบริโภค ผู้เขียนพยายามแสดงให้เห็นพัฒนาการของความเป็นเมืองที่เกิดขึ้นควบคู่กับวิถีการผลิตและบริโภคสินค้า รวมทั้งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภค รสนิยม สุนทรียะ และชนชั้นทางเศรษฐกิจของคนกรุง 2) เข้าใจการเติบโตของเมืองและชีวิตของ “สิ่งของ” ในเมืองผ่านกรอบคิดว่าด้วยการเคลื่อนย้ายศึกษา (Mobility Studies) โดยพิจารณาว่าการเคลื่อนย้ายของคน ของ ทุน ข้อมูล ความคิด ได้หมุนเวียนเชื่อมต่อเป็นเครือข่าย ไม่จำกัดอยู่ในพื้นที่กายภาพแห่งหนึ่งซึ่งเป็นพื้นฐานในการถกเถียงถึงการดำรงอยู่ของ “คน” และ “สิ่งของ” ภายใต้บริบทเศรษฐกิจการเมืองไทย

คำสำคัญ

วัตถุวัฒนธรรม, พุทธศาสนาเถรวาท, การบริโภค, ขยะ, วัดสวนแก้ว

18-2 วัฒนธรรมรถกระบะ: มายาคติของการบริโภคกับความเสียง สู่ปฏิบัติการต่อรองบนท้องถนน

ฐิติไท วงษ์พัฒน์ มหาวิทยาลัยมหิดล titithaiwongpat1988@gmail.com

บทความชิ้นนี้พยายามศึกษาถึงที่มาของการบริโภคใช้รถกระบะผ่านโครงสร้างทางสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทย ความสัมพันธ์ในโครงสร้างทางเศรษฐกิจผ่านปัจจัยด้านการผลิตที่นำมาสู่รากฐานของวัฒนธรรมรถกระบะในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งเป็นการอธิบายผ่านแนวคิดในสำนักวัฒนธรรมศึกษาที่มองผ่านประวัติศาสตร์ของวัตถุที่กระทำผ่านปัจเจกบุคคล โดยอธิบายให้เห็นถึงมายาคติ (myth) ของการใช้รถกระบะผ่านโครงสร้างชนชั้นทางสังคม ที่นำไปสู่วาทกรรม (discourse) ระหว่างคนเมืองกับคนชนบทในประเด็นของความจำเป็นการใช้รถกระบะ จากวาทกรรมดังกล่าวนำไปสู่การอธิบายถึงประเด็นของการควบคุมสิทธิเสรีภาพผ่านนโยบายลดอุบัติเหตุ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นข้อบ่งชี้ให้เห็นถึงอำนาจกับการควบคุมประชากรผ่านการบังคับใช้กฎหมายจราจร เพื่อนำไปสู่การหาวิถีทางในการสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรมการใช้รถกระบะ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการเข้าใจถึงวัฒนธรรมการเดินทางด้วยรถกระบะ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าความเสียงที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมยานยนต์ได้นำมาสู่การสะท้อนให้เห็นความเสียงทางสังคมและสุขภาพของพลเมืองผู้ใช้รถกระบะ โดยผลจากความเสียงดังกล่าวได้สร้างพฤติกรรมการใช้รถใช้ถนนของคนขับรถกระบะที่พยายามต่อรองกับอำนาจที่ควบคุมและจำกัดสิทธิเสรีภาพในการใช้รถใช้ถนน ผ่านปฏิบัติการจากการใช้เทคโนโลยีที่นำมาสู่การต่อรองและครองอำนาจนำ (hegemony) บนท้องถนน

คำสำคัญ

รถกระบะ, วัฒนธรรมรถกระบะ, มายาคติรถกระบะ, วาทกรรมชนชั้น, ปฏิบัติการบนถนน

18-3 บ้านแห่งอนาคต: กรณีศึกษาการใช้สมาร์ตเทคโนโลยีในพื้นที่อยู่อาศัยภายในครอบครัวในประเทศ อังกฤษ ฝรั่งเศส และ โปแลนด์

มัธวรงค์ สุจริตนารักษ์

บทคัดย่อแบบสั้น

บทความนี้ต้องการนำเสนอประสบการณ์และสรุปบทเรียนจากงานวิจัยภาคสนามในหัวข้อสมาร์ตเทคโนโลยี (emerging smart technology) ในพื้นที่อยู่อาศัยภายในครอบครัว (domestic space) ในทวีปยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และเทคโนโลยีในพื้นที่ส่วนตัว ผลกระทบจากเทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวันภายในครอบครัว ไปจนถึงแนวทางการศึกษาที่นำศาสตร์ด้านการออกแบบ เช่น speculative narrative, participative design, storytelling มาใช้ในการศึกษาวิจัยภาคสนาม

บทคัดย่อแบบยาว

การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีใหม่อย่าง Internet of Things (IoT) หรือเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงวัตถุเข้ากับระบบดิจิทัลกำลังมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์ทั้งในระดับชีวิตส่วนตัว สังคม ไปจนถึงระดับประเทศและระหว่างประเทศ สมาร์ตเทคโนโลยีกำลังสร้างโครงสร้างพื้นฐานประเภทใหม่ขึ้นมา ในด้านหนึ่งเทคโนโลยีนี้เพิ่มประสิทธิภาพและความสะดวกรวดเร็วให้กับทุกกิจกรรมของมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็มาพร้อมปัญหาการควบคุม รุกล้ำความเป็นส่วนตัว และการขูดรีดค่ากำไรไปจนถึงซ้ำเติมปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมให้มากยิ่งขึ้น

การนำเทคโนโลยี IoT มาใช้ในพื้นที่อยู่อาศัยหรือที่เรียกว่าสมาร์ทโฮม (Smart Home) เป็นหนึ่งปรากฏการณ์ของ IoT ในระดับครอบครัวและชีวิตส่วนตัว และนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่นิยามความเป็นบ้านและรูปแบบการจัดการความสัมพันธ์ภายในครอบครัว บทความนี้มุ่งตอบคำถามว่าเราจะมีวิธีการทำความเข้าใจปรากฏการณ์จากเทคโนโลยีใหม่ในบริบทนี้ได้อย่างไร จากการศึกษาภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์และร่วมสังเกตการณ์ (participant observation) กับผู้เข้าร่วมวิจัยจำนวน 20 คนในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และ โปแลนด์ บทความนี้นำเสนอประเด็นข้ามมนุษย์และข้ามศาสตร์ ผ่านสามประเด็น ดังนี้

เทคโนโลยีสมาร์ทโฮมและอุดมการณ์ที่มาพร้อมเทคโนโลยีประเภทนี้ได้ก่อสร้าง เปลี่ยนแปลง และกำหนดพื้นที่อยู่อาศัยในครอบครัวในปัจจุบันและอนาคตอย่างไร เทคโนโลยีประเภทนี้เข้ามามีบทบาทต่อความเป็นส่วนตัว ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในครอบครัวอย่างไร บทความนี้จะกล่าวถึงวิธีการที่มนุษย์มองและทำความเข้าใจการเข้ามาของเทคโนโลยีนี้ ความหวัง ความฝัน ความกลัวของมนุษย์รวมไปถึงความแตกต่างของมุมมองเหล่านี้ระหว่างวัฒนธรรม เพศสภาพ และความพร้อมด้านเทคโนโลยี

บทความนี้อธิบายให้เห็นภาพของความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนยุ่งเหยิงระหว่างผู้กระทำ(actors) ที่นำเทคโนโลยี IoT เข้ามาสู่การบริโภคกระแสหลักและเป็นผู้เข้ามามีบทบาทในการนิยาม กำหนดและสร้างอนาคตของพื้นที่การอยู่อาศัยและชีวิตครอบครัว โดยเน้นมองการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวกระทำเช่น บริษัท นักออกแบบ ผู้ใช้งาน และนักวิจัยที่นำวิธีศึกษามานุษยวิทยาประยุกต์มาใช้

ประการสุดท้าย บทความนี้ต้องการตั้งคำถามกับวิธีการศึกษาประเด็นมนุษย์และเทคโนโลยี และการผสมผสานระหว่างศาสตร์มนุษยวิทยาและการออกแบบ เช่น speculative design, storytelling, participative design ว่าจะสามารถช่วยให้เราทำความเข้าใจเทคโนโลยีได้ดียิ่งขึ้นหรือไม่อย่างไร

เมื่อมนุษย์และเทคโนโลยีถูกเชื่อมเข้าหากัน นำไปสู่สถานะข้ามมนุษย์และข้ามศาสตร์ การเผชิญหน้าระหว่างอุดมการณ์ วิถีชีวิต และรูปแบบการปฏิสัมพันธ์แบบเก่าและใหม่เป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร กำลังเปลี่ยนแปลงชีวิตมนุษย์ในปัจจุบันอย่างไร และจะมีผลต่อสถานะการอยู่อาศัยของมนุษย์ในอนาคตต่อไปอย่างไร